

Бездєнєжна М.*

ПРИНЦИП ПЕРЕСТОРОГИ У МІЖНАРОДНОМУ ЕКОЛОГІЧНОМУ ПРАВІ: ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ

Ми звикли до того, що виправляємо помилки та відшкодовану заподіяну шкоду, тобто діємо *post factum*. Інколи буває запізно і тоді ми гадаємо, що ми нарobili. Але принцип, зафіксований у Декларації Ріо 1992 року ставить питання по іншому: Що можна зробити, щоб уникнути шкоди?

Концепція «перестороги»- одна з найбільш дискусійних на сьогодні, не дивлячись на те, що вона і не така нова. На національному рівні, до неї звертаються давно і США, і Німеччина. На універсальному – відбувається закріплення її у низці конвенцій, протоколів, декларацій.

Суть полягає у тому, що до «перестороги» вдаються тоді, коли існує ймовірність нанесення шкоди здоров'ю людей, довкіллю, іншим живим організмам, при наявності наукової вірогідності ризиків. Оскільки одного універсального погодженого підходу, тим паче підтвердженого практикою, до цього концепту немає, ставиться навіть під сумнів те, що це принцип (називають ще підходом, стандартом). Очевидним є небажання держав витратити час, кошти на наукове дослідження наслідків майбутніх дій, оцінку вірогідних ризиків та при наявності останніх – пошуку більш прийнятної альтернативи. Цей принцип не передбачає перекладення вини з одного на іншого, або розплату за дії майбутніх поколінь. Йдеться про поетапний моніторинг дій, постійне інформування, компенсації та багато іншого. Усі дійсно прогресивні ідеї, повага до екосистеми та людей, вимагають налаштування на них провідних держав. Саме відсутність поки що останнього і породжує такі вищезазначені неточності.

На сьогодні можна виділити 4 основні критерії (про них пише Лоренс де Шацурн), які дозволяються застосовувати принцип: ризик, шкода, наукова непевність, *differentiated capabilities*. Інші автори обґрунтовують свої підходи. А міжнародна практика, яка б розставила все по місцям не багата на сьогодні.

Як це питання вирішується, скажімо, на рівні ЄС. Відповідно до Маастрихтського договору принцип перестороги є фундаментальним в екологічній політиці Об'єднаної Європи, і це не дивлячись на те, що визначення цього терміну цей договір не дає. ЄС вирішив наступним чином: у січні 2000 року Європейська Комісія звернулася до всіх установ та членів Співтовариства повідомивши про намір застосовувати цей принцип у разі постановлення питання про екологічні ризики. Аби уникнути неясності при застосуванні принципу Комісія визначила його як один із засобів оцінки ризику (*risk management tool*), що є частиною системи оцінки ризиків. А дії певні відповідно до принципу мають бути зроблені лише після надання експертами повноцінної інформації щодо ризиків. Тобто застосування принципу має відштовхуватися від максимально об'єктивної наукової оцінки можливих впливів.

Судова практика застосування цього принципу, на жаль, поки що замала, не дивлячись на те, що більшість сучасних документів (після 1992 року) включає та виділяє цей при-

* студентка 5 курсу відділення «міжнародне право» Інституту міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка

Науковий керівник: ас. Медведєва М.О.

нцип як один із основних. Обмежується ця практика Європейським Союзом (справа між Європейською асоціацією вільної торгівлі та Норвегією, що розглядалась Судом ЄС) та що дуже важливо посиленням на цей принцип Угорщині у справі МС ООН Габчиково-Надмарош був відкинутий Судом. В свою чергу СОТ також висловлює, як каже професор Кіс «скептицизм» щодо розгляду цього «принципу або підходу як звичаєвого міжнародного права». Про останній йдеться в Угоді 1994 року про санітарні та фітосанітарні норми, хоча передбачається дуже вузька можливість застосування на практиці (4 критерії). Не слід забувати і про Міжнародний трибунал з морського права. Клопотання сторін у деяких справах були задоволені у світлі збереження певних ресурсів, не дивлячись на певну наукову непевність (*scientific uncertainty*). Так, йдеться про так звану справу про Південного блакитного тунця.

Так, на сьогодні навряд можна зараховувати цей принцип до звичаєвого права, але те, що це тільки питання часу, є безсумнівним. Більше того, професор Філіп Сандс, говорить про наявність чималої кількості суддів, які в своїх особливих думках зараховують цей принцип до звичаєвого права.